

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

THE ORGANIZATION OF ACCOUNTS RECEIVABLE AND THE WAYS OF ITS IMPROVEMENT

Дослідження присвячено раціональній організації обліку дебіторської заборгованості та шляхам її удосконалення, що надасть можливість попередити виникнення прострочених платежів та зменшити ймовірність виникнення безнадійної заборгованості та позитивно вплине на фінансову стійкість підприємства і його платоспроможність. У статті наведено статистичні данні щодо дебіторської заборгованості на підприємствах України та зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на її збільшення. Запропоновано заходи для удосконалення обліку дебіторської заборгованості, такі як: створення якісної облікової політики щодо дебіторської заборгованості; достовірне, своєчасне та повне відображення операцій, пов'язаних із такою заборгованістю; визначення та представлення, на основі облікової інформації, аналітичних показників дебіторської заборгованості підприємства для прийняття оптимальних управлінських рішень; автоматизація обліку. Запропоновано доповнення класифікації дебіторської заборгованості, яка сприятиме наданню якісної бухгалтерської інформації для ефективного управління такою заборгованістю.

Ключові слова: дебітор, дебіторська заборгованість, організація обліку дебіторської заборгованості, облікова політика, автоматизація.

Исследование посвящено рациональной организации учета дебиторской задолжен-

ности и путям ее усовершенствования, что предоставит возможность предупредить возникновение просроченных платежей и уменьшит вероятность возникновения безнадежной задолженности, а также окажет позитивное влияние на финансовую стойкость предприятия и его платежеспособность. В статье приведены статистические данные по дебиторской задолженности на предприятиях Украины, а также внешние и внутренние факторы, которые влияют на увеличение ее объемов. Предложено методы усовершенствования учета дебиторской задолженности, такие как: создание качественной учетной политики относительно дебиторской задолженности; достоверное, своевременное и полное отображение операций, связанных с такой задолженностью; исчисление и предоставление, на основании учетной информации, аналитических показателей дебиторской задолженности предприятия для принятия оптимальных управленческих решений; автоматизация учета. Предложено дополнение классификации дебиторской задолженности, которая будет способствовать предоставлению качественной бухгалтерской информации для эффективного управления такой задолженностью.

Ключевые слова: дебитор, дебиторская задолженность, организация учета дебиторской задолженности, учетная политика, автоматизация.

УДК 657.212

Чуприна Л.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту
та економічного аналізу
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету
Юрківська Т.С.
студентка
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету

The research is devoted to the rational organization of accounts receivable and ways of its improvement, which will enable to prevent the occurrence of overdue payments and reduce the probability of bad debts and positively affect the financial stability of the enterprise and its solvency. The article presents statistical data on accounts receivable at Ukrainian enterprises and external and internal factors influencing its increase. The results of the survey show that the share of receivables in circulating assets of Ukrainian enterprises ranges from 58-68%, which is a rather high indicator and requires control for the purpose of stable development of enterprises. The research works are devoted to various aspects of the organization of accounts receivable. Proposed measures for improving the accounting of accounts receivable, such as: creation of qualitative accounting policy for accounts receivable; reliable, timely and complete display of operations related to such debt; definition and presentation, on the basis of accounting information, analytical indicators of receivables of the enterprise for making optimal managerial decisions; accounting automation. The questions, which need to be highlighted in the accounting policy of the enterprise are given. The addendum to the classification of receivables is offered, which will facilitate the provision of high quality accounting information for the effective management of such debt. The necessity of creation of the document circulation schedule, which will help to organize the movement of documents, to increase their quality, to reduce the time of their processing, to increase the efficiency of work of employees in the compilation, processing and storage of documents, is substantiated. The methods of effective management of accounts receivable are presented, such as: early analysis of solvency of potential counterparties; control over the status of settlements with debtors; use of methods for reducing overdue and doubtful debts, for example: reminders by phone or mail, introduction of financial sanctions (fine, penalty, penalty).

Key words: debtor, accounts receivable, organization of accounts receivable, accounting policy, automation.

Постановка проблеми. Господарська діяльність підприємств завжди призводить до виникнення дебіторської заборгованості, тобто вилучення коштів з обороту, що негативно впливає на фінансовий стан. Великі суми заборгованостей, що існують між підприємствами України, призводять до неплатежів, гальмування розвитку ринків, на яких ці підприємства працюють. Платіжна криза є досить вагомою проблемою у національній економіці вцілому. Тому, в умовах стандартизації та глобалізації економіки України, важливе місце посідає проблема організації обліку дебіторської

заборгованості. Раціональна організація обліку такої заборгованості сприятиме ефективному управлінню її обсягами, посиленню контролю за своєчасним здійсненням розрахунків, а також забезпеченню ефективного використання ресурсів підприємства і підтриманню його ліквідності та платоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження науковців та фахівців сьогодні присвячені різним аспектам організації обліку дебіторської заборгованості, зокрема це праці таких науковців: Береза С.Л., Білуха М.Т., Бланк І.О.,

Бутинець Ф.Ф., Верига Ю.А., Власова І.О., Голов С.Ф., Городянська Л.В., Завгородній В.П., Закревська О.Ю., Кияшко О.М., Кірейцев Г.Г., Колеснікова О.М., Коллі Ж.-К., Кузнєцова С.А., Лишиленко О.В., Лігоненко Л.О., Мазаракі А.А., Малюга Н.М., Петрик О.А., Погоріляк Л.В., Савицька Г.В., Садовська І.В., Сатур В.С., Сопко В.В., Сурніна К.С., Ткаченко Н.М. та інші.

Аналіз результатів наукових праць із досліджуваної проблеми свідчить про те, що процес оптимізації дебіторської заборгованості та її облік залишається дискусійним питанням і потребує поглибленого вивчення.

Постановка завдання. Мета статті полягає у виявленні основних недоліків і розкритті питань організації обліку дебіторської заборгованості підприємства та пошуку оптимальних шляхів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємство, реалізуючи товари, роботи, послуги, як правило, не одразу отримує оплату. Іншими словами відбувається кредитування покупця. В результаті цього, протягом періоду з моменту відвантаження продукції до моменту надходження коштів, такі активи підприємства відображаються в активах балансу у вигляді дебіторської заборгованості.

Аналіз статистичних даних щодо динаміки дебіторської заборгованості на підприємствах України за 2012-2017 рр. (рис. 1) показав, що обсяги такої заборгованості дійсно щороку збільшуються [1], що спричинює погіршення фінансового стану підприємств, їх платоспроможності та ліквідності. На це можуть впливати як зовнішні фактори: стан економіки країни, рівень інфляції, нестабільність курсу національної валюти, податкова система і зміни у законодавстві; так і внутрішні: обсяги реалізації продукції та її конкурентоспроможність,

особливості маркетингової політики підприємства, забезпечення дебіторської заборгованості, тощо.

З результатів дослідження видно, що частка дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств України коливається в межах 58–68% (рис. 2), що є досить високим показником та потребує контролю з метою стабільного розвитку підприємств.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій

звітності регламентуються П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» (далі П(С)БО 10).

Відповідно до П(С)БО 10 [2], дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Відповідно дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. У міжнародній практиці не існує окремого стандарту, який регламентує питання відображення в бухгалтерському обліку дебіторської заборгованості. Облік такої заборгованості здійснюється відповідно до МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття», МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» та МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». Перераховані міжнародні стандарти не дають чіткого визначення поняття дебіторської заборгованості, проте вони наголошують, що дебіторська заборгованість є фінансовим активом.

Отже, проаналізувавши чинні національні та міжнародні стандарти, було встановлено, що дебіторська заборгованість – це сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, що виникає внаслідок продажу товарів, робіт, послуг або інших активів та являє собою фінансовий актив.

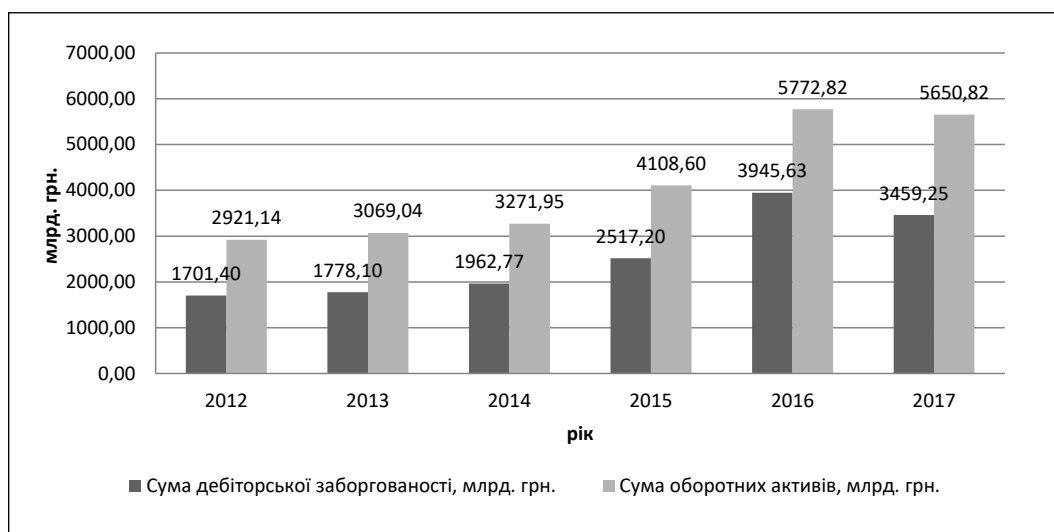

Рис. 1. Динаміка дебіторської заборгованості підприємств України (2012-2017 рр.)

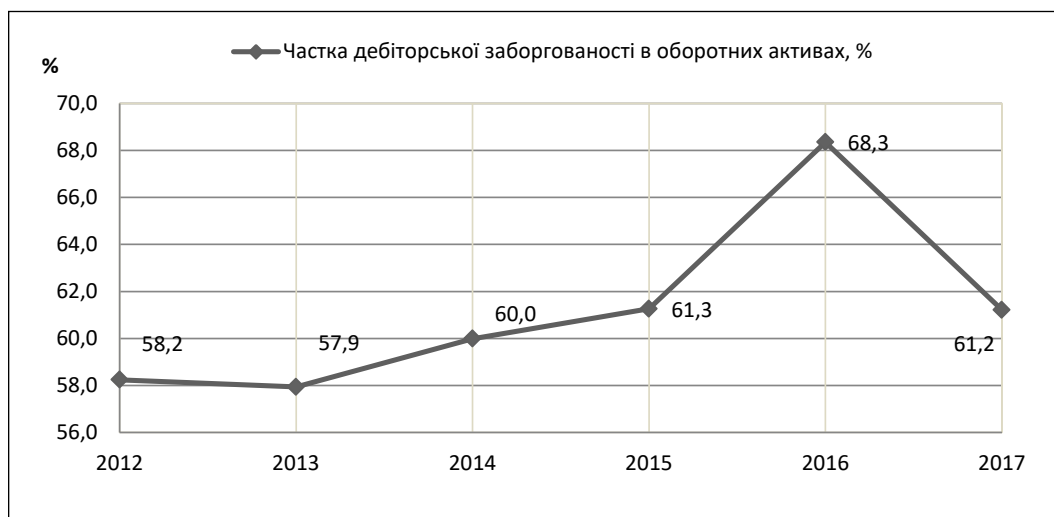

Рис. 2. Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств України (2012-2017 рр.)

Недосконала організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві може призвести до втрати змісту облікової інформації, викривлення її сутності, зниження достовірності інформації, що негативно вплине на управління такою заборгованістю та підприємством в цілому. Для надання повної та достовірної інформації про заборгованість потрібно розподілити обов'язки між працівниками, відповідальними за ведення обліку заборгованості та складання звітності, забезпечити своєчасне та достовірне визнання дебіторської заборгованості, правильне документальне оформлення та своєчасне відображення її на рахунках бухгалтерського обліку.

Отже, раціональна організація обліку дебіторської заборгованості передбачає виконання таких завдань:

- створення якісної облікової політики щодо обліку дебіторської заборгованості;
- визначення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості;
- достовірне, своєчасне та повне відображення операцій, пов'язаних із такою заборгованістю;
- визначення та представлення, на основі облікової інформації, аналітичних показників дебіторської заборгованості підприємства для прийняття оптимальних управлінських рішень;
- автоматизація обліку дебіторської заборгованості підприємства.

В наказі про облікову політику підприємство має висвітлити такі питання, як: визнання та оцінка дебіторської заборгованості, її класифікація, метод формування резерву сумнівних боргів, порядок її списання, робочий план рахунків, графік документообігу, порядок та строки проведення інвентаризації дебіторської заборгованості.

Важливим напрямом вдосконалення обліку дебіторської заборгованості підприємства є її еко-

номічно обґрунтована класифікація. Багато науковців досліджувало дане питання. Думка науковців щодо необхідності класифікації дебіторської заборгованості не є однозначною, проте Закревська О.Ю наголошує, що для управління заборгованістю необхідна детальна інформація щодо складу, структури та термінів погашення, тощо [3, с. 145]. П(С)БО 10 поділяє дебіторську заборгованість на поточну і довгострокову, а також на сумнівну та безнадійну. Ці класифікаційні ознаки є основними, але їх не достатньо для формування інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Дебіторську заборгованість, також, можна поділити за забезпеченістю гарантіями на забезпечену та незабезпечену; за ступенем ризику неповернення – з високим, середнім та низьким ризиком; за своєчасністю сплати – нормальна, відстрочена, прострочена. Наведені види дебіторської заборгованості можна покласти в основу побудови робочого плану рахунків для обліку дебіторської заборгованості, а саме створити аналітичні рахунки до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

Для поліпшення організації обліку дебіторської заборгованості слід приділити увагу документообігу. Необхідно створити графік документообігу, який допоможе організувати рух документів, підвищити їх якість, зменшити час їх обробки, збільшити ефективність праці працівників при складанні, обробці та зберіганні документів.

Одним зі шляхів удосконалення обліку дебіторської заборгованості є налагодження системи управління нею. Для ефективного управління дебіторською заборгованістю потрібно:

- завчасно аналізувати платоспроможність потенційних контрагентів;
- здійснювати контроль за станом розрахунків з дебіторами;

- чітко обумовлювати умови і терміни погашення заборгованості при укладанні договору;
- надавати знижки покупцям;
- використовувати методи зменшення простроченої та сумнівної заборгованості, наприклад: нагадування по телефону або пошті, введення фінансових санкцій (штраф, пеня, неустойка), позов до Господарського суду, або взаємозалік та реструктуризація;
- встановлення найбільш комфортного для підприємства співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю для прискорення оборотності цих показників. Найліпшою є ситуація, коли оборотність дебіторської заборгованості більша, ніж оборотність кредиторської, адже в такому разі підприємство може погасити свої зобов'язання за рахунок коштів, що надходять від дебіторів. Тобто, це позитивно вплине на фінансовий стан підприємства, та його платоспроможність.

Актуальним, також, є питання автоматизації обліку дебіторської заборгованості підприємств. Автоматизація облікового процесу суттєво полегшить контроль за розрахунками та допоможе упорядкувати інформацію про дебіторів. Для цього необхідно здійснити наступні заходи:

- створення інформаційної бази учасників розрахунків на підприємстві;
- перевірка можливості для проведення взаємозаліків та безпосередньо їх проведення з метою скорочення обсягів заборгованості;
- ведення обліку та звітності проведених взаєморозрахунків.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз статистичних даних показав, що дебіторська заборгованість на підприємствах України постійно збільшується, на що впливає ряд зовнішніх та внутрішніх факторів. В результаті дослідження було виділено проблемні питання організації обліку дебіторської заборгованості та запропоновано завдання та заходи для її удосконалення, в тому числі автоматизація обліку. Запропоновано доповнення класифікації дебіторської заборгованості, яка сприятиме наданню якісної бухгалтерської інформації для ефективного управління такою заборгованістю.

Раціональна організація обліку дебіторської заборгованості та ефективне управління нею надасть можливість попередити виникнення прострочених платежів та зменшити імовірність виникнення безнадійної заборгованості, що позитивно вплине на фінансову стійкість підприємства, його платоспроможність та конкурентоспроможність.

Перспективи подальших досліджень включають питання організації та методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 10.06.2019).
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 10.06.2019).
3. Закревська О.Ю. Проблеми бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості у торговельних підприємствах. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. № 1 (31). С. 143–155.
4. Васильєва Л.М., Траїно О.В. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її удосконалення. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 820–823.
5. Таратута Л.В. Управління поточною дебіторською заборгованістю в умовах кризи. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 4. С. 220–228.
6. Хохлов М.П., Корнієнко О.С. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 402–407.
7. Граковський Ю. Дебіторська заборгованість: особливості обліку. *Вісник. Офіційно про податки*. 2016. № 20 (878). URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9795> (дата звернення: 10.06.2019).
8. Закревська О.Ю. Організація бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості підприємства торгівлі. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 20. С. 103–106.

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [The site of the State Statistics Service of Ukraine]. URL: www.ukrstat.gov.ua (accessed: 10 June 2019).
2. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist» [National Accounting Standard 10 «Accounts Receivable»: Order of the Ministry of Finance of Ukraine] (08.10.1999) no. 237. *Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (accessed 10 June 2019).
3. Zakrevska O.Yu. (2015) Problemy bukhhalterskoho obliku debitorskoi zaborhovanosti u torhivelnih pidpriemstvakh [Problems of accounting of receivables in trading company] *Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*. vol. 1 (31), pp. 143–155.
4. Vasileva L.M., Traino O.V. (2017) Orhanizatsiia obliku debitorskoi zaborhovanosti ta shliakhy yii udoskonalennia [The organization of accounts receivable and the ways of its improvement] *Molodoy uchenyy*, no. 10, pp. 820–823.
5. Taratuta L.V. (2015) Upravlinnia potochnoiu debitorskoiu zaborhovanisti v umovakh kryzy [Managing current receivables under crisis conditions] *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 4, pp. 220–228.
6. Khokhlov M.P., Korniienko O.S. (2017) Upravlinnia debitorskoiu ta kredytorskoiu zaborhovanisti pidpriemstva [Management of accounts receivable and creditorial debt] *Ekonomika i suspilstvo*, no. 10, pp. 402–407.

7. Hrakovskyi Yu. (2016) Debtorska zaborhovanist: osoblyvosti obliku. [Accounts Receivable: Features of Accounting] *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, vol. 20 (878). URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9795> (accessed: 10.06.2019).

8. Zakrevska O.Yu. (2017) Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku potочноi debitorskoi zaborhovanosti pidpriemstva torhivli [Organization of accounting for current trade enterprises receivables] *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 20. pp. 103–106.

Chupryna Liudmyla

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Accounting,
Audit and Economic Analysis
Kharkiv Institute of Finance
Kyiv National University of Trade and Economics

Yurkivska Tetiana

Student
Kharkiv Institute of Finance
Kyiv National University of Trade and Economics

THE ORGANIZATION OF ACCOUNTS RECEIVABLE AND THE WAYS OF ITS IMPROVEMENT

The purpose of the article. The economic activity of enterprises always leads to the emergence of receivables, that is, the withdrawal of funds from the turnover, which adversely affects the financial position. Large sums of debts that exist between enterprises of Ukraine lead to non-payments, inhibition of the development of the markets in which these enterprises operate. The payment crisis is a very significant problem in the national economy as a whole. Therefore, in the conditions of standardization and globalization of the Ukrainian economy, the problem of accounting for receivables is important.

The rational organization of accounting for such debts will facilitate efficient management of its amounts, increase control over the timely implementation of settlements, as well as ensure the efficient use of enterprise resources and maintain its liquidity and solvency. Analysis of the results of scientific works on the problem under investigation suggests that the process of optimizing accounts receivable and its accounting remains a controversial issue and requires in-depth study.

The purpose of the paper is to identify the main shortcomings and disclosure of the organization of accounts receivable enterprise and the search for optimal ways to improve it.

Results. The article presents statistical data on accounts receivable at Ukrainian enterprises and external and internal factors influencing its increase. The results of the survey show that the share of receivables in circulating assets of Ukrainian enterprises ranges from 58-68%, which is a rather high indicator and requires control for the purpose of stable development of enterprises. The research works are devoted to various aspects of the organization of accounts receivable. Proposed measures for improving the accounting of accounts receivable, such as: creation of qualitative accounting policy for accounts receivable; reliable, timely and complete display of operations related to such debt; definition and presentation, on the basis of accounting information, analytical indicators of receivables of the enterprise for making optimal managerial decisions; accounting automation. The questions, which need to be highlighted in the accounting policy of the enterprise are given. The addendum to the classification of receivables is offered, which will facilitate the provision of high quality accounting information for the effective management of such debt. The necessity of creation of the document circulation schedule, which will help to organize the movement of documents, to increase their quality, to reduce the time of their processing, to increase the efficiency of work of employees in the compilation, processing and storage of documents, is substantiated. The methods of effective management of accounts receivable are presented, such as: early analysis of solvency of potential counterparties; control over the status of settlements with debtors; use of methods for reducing overdue and doubtful debts, for example: reminders by phone or mail, introduction of financial sanctions (fine, penalty, penalty).

Conclusion. During the study, it was confirmed that a rational organization of accounts receivable and effective management of it will provide an opportunity to prevent the occurrence of overdue payments and reduce the probability of bad debts, which will positively affect the financial stability of the enterprise, its solvency and competitiveness.

Prospects for further research include the organization and methods of accounting for accounts receivable.